

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת ויקרא

א. אברבנאל .

פרק א' פסוק א': הקדמה

אחרי אשר בספר הראשון מתורת האלהים, ספר הכתוב בריאת העולם וחדושו, והסתעפות הדורות הראשונים, ועניני אבותינו הקדושים, עד רדת יעקב וזרעו למצרים. ובספר השני ספרה התורה מה שהרעו שם עמהם המצריים בגלות ושעבוד, ויגאלם ה' על ידי משה ואהרן, והנסים שנעשו להם במצרים ועל הים ובדרך המדבר, עד בואם אל הר סיני. ושם הגיעו פלם למעלת הנבואה, וקבלו מפי הגבורה - התורה והמצוות. ומה שחטאו שם בעגל, ואיך נתכפר להם העון ההוא. ושעשו את המשכן כדי שתשרה ביניהם¹ השכינה האלהית וההשגחה העליונה, כמו שראו בעיניהם ביום שהוקם המשכן, שענן ה' כסה את האהל וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ, לה). הוצרכה התורה לכתוב אחריו הספר הזה השלישי, לבאר בו עבודת המקדש. ואיכה יעברו הכהנים את אלהיהם, ויכפרו על בני ישראל מעונותיהם². ושהם ישתדלו תמיד לעיין ולדעת תורת ה' חקותיו מצוותיו ומשפטיו, להישיר את העם, וללמדם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון³, כמו שאמר: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו" וגו' (מלאכי ב, ז), ונאמר: "ובאת אל הכהנים הלויים וגו' והגידו לך את דבר המשפט" (דברים יז, ט), ונאמר: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" וגו'⁴ (שם לג, י).

וְרָאָה עִם זֶה לַתֵּת לַכַּהֲנִים מֵאֵת הָעַם מִזֶּנֶם הַהִכְרָחִי וְדִי סְפוּקִים מִבְּלֵי טוֹרַח¹, עַד שֶׁלֹּא יִטְרִידוּם וַיִּמְנְעוּם מִשְׁלֹמוֹתָם - בְּקִשְׁת צִרְכֵיהֶם וְצִרְכֵי אִשֶׁה וּבְנִים. וּלְמַעַלְתָּם, רְצָה שִׁיחִיו מִצְוִיִּינִים מִשָּׂאֵר הָעַם בְּלִבְוִשֵׁיהֶם וּמְדוּתֵיהֶם וּמַעֲלוֹתֵיהֶם הַשְּׁכִלְיוֹת, וְשֶׁלֹּא יִטְמְאוּ לַמֵּתִים. וְשֶׁלֹּא יִקְרְחוּ קִרְחָה בְּרֵאשִׁים וּפְאֵת וּזְקָנִים לֹא יִגְלַחוּ, מִפְּנֵי הַדֶּרֶת פְּנִיָהֶם. וְשֶׁלֹּא יִשְׂאוּ אִיזוֹ אִשֶׁה שְׂתוּדְמָן, כִּי אִם הָרְאוּיָה אֲלֵיהֶם בַּטְהָרָה וּנְקִיּוֹת. וְשִׁינְזוּר מִיַּיִן וְשִׁכָר בְּבּוֹאֵם לְעִבּוֹד עֲבוּדָה. וְשֶׁלֹּא יִקְרַב בְּעַל מוֹם וְלֹא זָקֵן לְעִבּוֹד בְּמִזְבֵּחַ². וְשִׁיחִיו מְקוּדָשִׁים בְּכָל עֲנִיָּיהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "קְדָשִׁים יִהְיוּ לְאַלֹהֵיהֶם" (לִקְמָן כֹּא, 1). וְצוּה אֵת הָעַם שִׁיכְבְּדוּ אֵת הַכֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְקָדְשָׁתוּ... קְדָשׁ יִהְיֶה לְךָ (שֵׁם שֵׁם, ח).

וְלִהְיוֹת עֶקֶר הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּלִמּוּד הַכַּהֲנִים וְהַיִּישְׁרָתָם, נִקְרָא הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה¹ - "תּוֹרַת כַּהֲנִים"².

לכן נקרא הספר "תורת הכהנים"

אלפי

1. איך פרשנו מאמר את הכתוב בפני הספרים הראשונים ולאמה הוצרכה התורה לכתוב את הספר בפניו כפי שכתוב?
2. מה בדיוק מביא ספר ויקרא?
3. בתארו את הכהנים הוא מדגיש את מצבתם המחייבת, מה בדיוק הם חייבים?
4. מה הכהנים מקבלים ולאמה?
5. על מה הכהנים חייבים להקפיד ומה לאמה?
6. לאמה הספר נקרא תורת כהנים?

* * *

ויקרא

כגון השוכח שהוא שבת, ועשה מספר מלאכות של אבות שונים (ראה פי' שמות לה, א): „שגגת שבת וזדון מלאכות“. כל המלאכות שעשה נובעות מטעות אחת, והוא חייב עליהן רק חטאת אחת. ויש היודע שהוא שבת, ועשה מספר אבות מלאכות מתוך ששכח את איסורן בשבת. כאן העבירה על האיסור האחד של השבת נובעת ממספר טעויות: „זדון שבת ושגגת מלאכות“ (מאחת הנה); והוא חייב מספר חטאות כמספר הטעויות שטעה (שבת שם).

בכלל אין חיוב חטאת תלוי במספר הפעולות, אלא במספר הטעויות. העושה מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, חייב שתי חטאות. כנגד זה השוכח איסור אכילת חלב, ואכל חלב פעמים אחדות — ולא נודעה לו טעותו בינתיים („בהעלם אחת“) — חייב רק חטאת אחת.

ועשה מאחת מהנה. „ועשה מאחת“ יכול להתפרש רק: הוא עשה חלק של דבר אסור. כך, לדוגמה, באיסור מלאכה של שבת: משעשה חלק שלם של מלאכה אסורה — כגון כתב שם משמעון, דן מדניאל, נח מנחור, או ארג שני חוטים של בגד — הרי זה חייב חטאת (שבת קג ע"א-ע"ב). כדרך שאות מ' של „מאחת“ מורה על חלק, כן גם אות מ' של „מהנה“; אלא שהחלק הוא כאן במישור ההגיוני: דבר שנגזר ממושג היסוד, והוא חלק של מושג כולל; כגון זומר שהוא תולדה של נוטע; כי הזומר מסייע לצמיחת האילנות — ו„נולד“ אפוא מן המושג הכולל (= אב) של הנוטע; וכל כיוצא בזה. ומכאן הדרשה: „הנה אבות מהנה תולדות“ (שם קג ע"ב, ע ע"א-ע"ב). יחד עם זה הרי הצירוף „מאחת מהנה“ מעורר את תשומת הלב לקביעת הגודל המספרי של הטעות: יכולה זו להיות „אחת מהנה“ או „מאחת הנה“. יש עושה מספר פעולות אסורות, הנובעות כולן מטעות אחת (אחת מהנה);

אכילת

1. כרננו כונה את פירושו על שמו של מיוחדת, מה היא.
2. מהו העל יסוד ומהו העל כולל?
3. מהו ההכיון בדני' חיומי שבת לפי סוסי הטעויות?
4. לא מספר הטעויות כי אם מספר הטעויות קובע, למה קצט?
5. מה הרציון בכך?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק ד' פסוק ג':

1. כי כל שזדונו כרת שגגתו חטאת. 2. על פי איוב לד, (״ממלוך אדם חנף ממקשי עם״). רבינו מפרש ״לאשמת העם״, כמו בגלל או כתוצאה מחטא העם. בזה סלל לו רבינו דרך לפרש ״לאשמת העם״ על פי עומק פשוטו של מקרא. אפילו פרשנדתא רש"י הביא רק ״מדרשו״ (ההיקש עם פר העלם דבר של צבור) ואח"כ ״פשוטו לפי אגדה״, כאשר פשוטו של מקרא - אין. הרשב"ם, אחרי ציינו חכמים דרשו, כתב: אך לפי הפשט משמע לפי שבכהנים נאמר ״יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל״, וכל שכן כהן גדול שהוא מומחה לרבים (כלומר, אם הוא טעה, יש להניח שיגרום לכך שהעם יחטאו). בעוד לפי הרשב"ם הפשט מלמד שהכהן הגדול גורם לחטא (״אשמת״) העם, הרי רבינו לומד מן הפשט שחטא הכהן הגדול נגרם על ידי חטא העם! אשר לפירוש הרשב"ם יצויין כי ההלכה נפסקת (על יסוד ״והקריב על חטאתו אשר חטא״) שרק על מה שחטא הוא מביא קרבן, ואינו מביא על מה שחטאו אחרים. (ונראה לומר שמקור פירוש רבינו בראב"ע בפירוש השני).

(ג) אם הפהן המשיח יחטא לאשמת העם. כלומר שלא תקרה לו שגגת חטאתו זולתי ממוקשי עם, כְּאִמְרָם ״הַמִּתְפַּלֵּל וְטָעָה, סִימֵן רַע לוֹ, וְאִם שָׁלִיחַ צְבוּר הוּא, סִימֵן רַע לְשׁוֹלְחָיו״³ (ברכות לה, ב). וְקָרְבוֹ וְשָׂרְף⁴ וְאִין לְפָהֵן שׁוּם חֵלֶק בּוֹ⁵, וְלִכֵּן לֹא כָּתַב בּוֹ ״וְאָשֶׁם״, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּכָל שְׂאֵר הַחוֹטְאִים⁶, כִּי אָמְנָם בְּאִמְרוֹ ״וְאָשֶׁם״ יוֹרֵה אֲזַהְרֶה עַל הַתְּשׁוּבָה⁷, וְזֶה לֹא יִפְלַע עַל הַפָּהֵן הַמְּשִׁיחַ⁸, כִּי לֹא מְלַבּוֹ⁹ הָיָה חֵטָא כְּלָל, אֲבָל קָרָה לוֹ ״לְאִשְׁמַת הָעָם״. וּבְשִׁגְגַת סִנְהֶדְרִין שֶׁהוּא גַם כֵּן רְחוּק¹⁰.

"והאלקים אינה לידו" - המפרש כי על עצם הרצח בשגגה אין לו לכפר, כי זה בא לידו מאת ה' כדי שיזכר על מעשה אחר, אשר על אותו מעשה אחר הגלות מכפרת - עיין שם בביאורנו לשמות כא, יג. במקרה של כהן גדול אין אצל חטא אחר, ולכן אין צורך בכפרה כל שהיא מצדו הוא. 6. בפר העלם דבר של צבור כתוב "ואשמו" (פסוק יג). בנשיא שחטא כתוב "ואשם" (פסוק כב). ביחיד ("נפש אחת") שחטא כתוב "ואשם" (פסוק כז). בשלושת המקרים הללו ציון "ואשם" מופיע לפני כל התהליך של הבאת קרבן החטאת, דבר ההולם את שיטת רבינו ש"ואשם" מפנה את תשומת הלב לתשובה, הקודמת להבאת הקרבן. (כאמור לעיל א, ב ד"ה אדם כי יקריב מכם). 7. כי ללא תשובה ה'שממה' (על פי שיטת הרמב"ן בפירוש אש"ם) נשאת. 8. שלא זו בלבד שאין לו צורך בפעולה של כפרה על ידי אכילת הקרבן, אלא אף תשובה שכלב אינה נחוצה. 9. 'מלבו' דייקא, כלומר אפילו הרהור של חטא לא היה לו, וכל הענין הוא כאילו מחוצה לו. 10. אבל, כאמור, לא כל כך רחוק כמו אצל כהן משיח.

3. כי הכהן הגדול הוא שליח של כלל ישראל (בלי קשר עם המחלוקת אם סתם כהנים הם שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן). מעמד זה רואים בכמה ענינים: א. אסור לו לפרוש מקדושתו להיטמא אפילו לקרובים ביותר ממשפחתו, ומכאן ב. שבטלו חייו הפרטיים לטובת הצבור הדורשת את עבודתו. ג. מצינו שבעצם חייו הוא מחזיק את הרוצח בשגגה בעיר מקלט, ורק במוחו יוצא משם. לכן היות וכל חייו ופעליו הם למען הכלל, יש לראות את הצבור כאשמים בזה שהוא בחייו הפרטיים (אשר, כאמור, אינם כל כך 'פרטיים') הגיע לידי חיוב קרבן חטאת. 4. כולו, ואין לאף אחד כל חלק בו, שנאמר "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן, ושרף אותו על עצים באש על שפך הדשן ישרף" (פסוק יב). 5. אין הכוונה לכהן הגדול שהם הבעלים של הקרבן, אלא לכהנים המשרתים, שאכילתם מכפרת, שנאמר "ואכלו אותם אשר כופר בהם" (שמות כט, לג) משם למדנו שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים (פסחים נט, ב). והשוה עם שיטת רבינו בענין גלות הרוצח בשגגה -

מלכו

1. איך מכרש פרשנו את: "לאשת הצט"?
2. מה קדיוק ההבדל בין דצת פרשנו לבין פירוש הרשב"ם האצ"ל כאן?
3. מה קדיוק ההבדל בין הקרבנות הקרבן ואי זה מסייע לפרשנו?
4. מה הם עלושת הצניינים האצ"ל את אצ"ל המיוחד לז' הכהן?
5. התוכף להסביר את המחלוקת האם הכהנים הם "לוחי דרחמנא" או "לוחי דידן"?
6. מאי "אכילתם מכפרת"?
7. על מה ולמה מכפר קרבן הרוצח פסוק?
8. למה נחוצה תשובה לפני הקרבן?
9. למה הכהן המשיח לא לקוק לתשובה?

* * *

ד. קדושת לוי. פרק ד' פסוק כד:

ונפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשם (ה, כז). כי הנה ידוע, יותר מה שהאדם עובד את הקב"ה, יותר הוא בעיני עצמו כלא נחשב נגד גדולת הבורא יתברך, אבל כשהאדם עושה מצוה והוא סובר שהוא עובד את ה', זה המצוה אינו נחשב לכלום. והנה פירוש הפסוק 'ונפש כי תחטא', כלומר מה החטא, ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה - ואשם, כלומר שהמצוה הזאת יעשה לו כלא, והוא סובר שעובד ה' כראוי, ואשם:

מלכו

1. האם ואינה קושי מוצא פרשנו בפסוק עליו הוא בונה את פירושו?
2. מה צריכה להיות מחמתו לז' צופה השם בק"מ את מצוותיו?
3. מתי ציינתו מצוה אינה נחשבת לז'?
4. איך פרשנו מבין את פסוקנו לפי זה?

* * *